

УДК 378:004

Майєр Наталія Василівна

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри методики викладання іноземних мов й інформаційно-комунікаційних технологій

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ, Україна

ORCID ID 0000-0001-7074-8135

teacher123@ukr.net

Коваль Тамара Іванівна

доктор педагогічних наук, професор, начальник Центру інформаційно-комунікаційних технологій, професор кафедри методики викладання іноземних мов й інформаційно-комунікаційних технологій

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ, Україна

ORCID ID 0000-0003-3401-8754

tikoval11@gmail.com

СТРУКТУРА І ЗМІСТ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Анотація. У статті обґрунтовано й представлено структуру і зміст інформаційно-комунікаційного навчального середовища для формування важливих складників професійної компетентності майбутнього викладача іноземних мов – професійно орієнтованої іншомовної комунікативної компетентності, методичної й інноваційної компетентностей. З огляду на технічні й дидактичні можливості системи управління навчанням Moodle, визначено доцільність її використання для проектування інформаційно-комунікаційного навчального середовища професійної підготовки майбутнього викладача іноземних мов. Подано структуру електронного інформаційно-методичного пакета з дисципліни як комплексу електронних освітніх ресурсів, об'єднаних у навчальні модулі, електронні кейси, теми і призначених для забезпечення цілісної системи учіння майбутніх викладачів іноземних мов щодо розвитку професійної компетентності у процесі самостійної позааудиторної роботи.

Ключові слова: іноземна мова; інформаційно-комунікаційне навчальне середовище; професійна компетентність; майбутній викладач іноземних мов.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. У законі України «Про освіту» зазначається, що метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості й найвищої цінності суспільства. Ю. В. Триус вважає, що «на формування і розвиток особистості найбільше впливає середовище, у якому вона живе, навчається, працює. Тому нині для вищих навчальних закладів важливою і актуальною проблемою є проблема створення такого високотехнологічного інформаційно-комунікаційного освітньо-наукового середовища, у якому студент знаходиться щодня в процесі всього періоду навчання у вищій школі, яке має відповідати потребам інформаційного суспільства, сучасному стану розвитку науки і техніки, світовим освітнім стандартам і сприяти формуванню інформаційно-комунікаційних компетентностей усіх учасників освітнього процесу від професора до студента» [1, с. 6].

Інформаційно-освітнє середовище вищого закладу освіти, створене на основі впровадження інформаційно-комунікаційних технологій і телекомунікаційних засобів зв'язку, – це цілісний системно організований інформаційно-педагогічний відкритий простір, складовими якого є інформаційне, технічне, навчально-методичне, нормативно-правове, фінансово-економічне, управлінське забезпечення, і за певних

організаційно-педагогічних умов у ньому здійснюється формування професійної компетентності в суб'єктів учіння за індивідуальною траєкторією.

Найбільшою мірою відбиває специфіку професійної підготовки майбутніх викладачів іноземних мов (ІМ) комунікативний підхід, реалізація якого в освітньому процесі означає, що формування іншомовних мовленнєвих навичок і вмінь відбувається шляхом і завдяки здійсненню тими, хто навчається, іншомовної мовленнєвої діяльності, а оволодіння засобами спілкування (фонетичними, лексичними, граматичними) спрямоване на їх практичне застосування у процесі спілкування. Тому термін «інформаційно-комунікаційне навчальне середовище» (ІКНС) частіше використовується методистами задля відображення специфіки професійної підготовки майбутніх викладачів ІМ. Організація освітнього процесу, зокрема з метою професійної підготовки майбутніх викладачів ІМ, в умовах такого середовища дозволяє вдосконалити освітній процес, прискорити передачу знань і досвіду, підвищити якість навчання, виявити креативний підхід з боку викладача, реалізувати особистісно-діяльнісний і комунікативний підходи, створити умови для самонавчання, проектування власного освітнього маршруту та реалізації індивідуальної траєкторії учіння [2, с. 29].

Важливим принципом, на базі якого створюються ІКНС професійної підготовки майбутніх викладачів ІМ є *багатокомпонентність*, що передбачає включення в такі середовища різноцільових електронних освітніх ресурсів (ЕОР), взаємопов'язаних між собою. Вони розробляються відповідно до специфіки професійної підготовки майбутніх фахівців і детермінуються вимогами чинних програм з навчальних дисциплін, змістом навчання, різновидами діяльності здобувачів вищої освіти для досягнення як проміжних, так і кінцевих результатів освітньої діяльності студентів.

Наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 01.10.2012 № 1060 було затверджено «Положення про електронні освітні ресурси», визначено поняття електронних освітніх ресурсів, їхні види, принципи класифікації, порядок розроблення, експертизи і розповсюдження. Під ЕОР розуміють навчальні, наукові, інформаційні, довідкові матеріали та засоби, розроблені в електронній формі та представлені на носіях будь-якого типу або розміщені у комп'ютерних мережах, які відтворюються за допомогою електронних цифрових технічних засобів і необхідні для ефективної організації навчально-виховного процесу, у частині, що стосується його наповнення якісними навчально-методичними матеріалами.

На думку Бикова В. Ю. і Лапінського В. В., *ЕОР* – це сукупність електронних інформаційних об'єктів (документів, документованих відомостей та інструкцій, інформаційних матеріалів та ін.), інформаційно-об'єктне наповнення електронних інформаційних систем (електронних бібліотек, архівів, банків даних, інформаційно-комунікаційних мережах та ін.), призначених для інформаційного забезпечення функціонування і розвитку системи освіти [3].

У цьому зв'язку особливе місце посідає проблема визначення структури і змісту ІКНС майбутніх викладачів ІМ, де студенти можуть отримати доступ до ЕОР, використання яких у процесі професійної підготовки майбутніх викладачів ІМ зробить освітній процес більш привабливим, відкритим, демократичним, комфортним і стимулюватиме їх до самонавчання і самопізнання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З метою створення ІКНС майбутніх викладачів ІМ у вищих закладах освіти доцільно використовувати так звані системи управління навчанням, що набули великої популярності й поширення в багатьох країнах світу. Серед безкоштовних систем управління навчанням найпопулярнішою стала система Moodle.

Moodle (акронім від Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment – модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище) – навчальна платформа призначена для об'єднання педагогів, адміністраторів і учнів (студентів) в одну надійну, безпечну та інтегровану систему для створення персоналізованого навчального середовища [4]. Система управління навчанням Moodle реалізує філософію «педагогіки соціального конструктивізму» й орієнтована у ВЗО насамперед на організацію їхньої самостійної позааудиторної роботи з використанням технологій дистанційного навчання.

Суттєвий внесок щодо організації інформаційно-освітнього середовища ВЗО на основі впровадження інформаційно-комунікаційних технологій належить таким науковцям, як В. Ю. Биков, С. А. Калашникова, М. Ю. Карпенко, С. П. Кудрявцева, В. М. Кухаренко, Л. Ф. Панченко, Н. Г. Сіротенко, О. В. Овчарук, П. В. Стефаненко, В. П. Тіхоміров, зокрема на базі системи управління навчанням Moodle – О. Г. Глазунова, К. Р. Колос, Н. В. Морзе, Ю. В. Триус, О. А. Щербина.

Проблеми використання ІКТ і ЕОР у ВЗО досліджувалися у працях В. Ю. Бикова, А. М. Гуржія, М. І. Жалдака, Т. І. Коваль, В. В. Лапінського, С. Г. Литвинової, А. Ф. Манако, Н. В. Морзе, С. О. Семерікова, О. В. Співаковського, О. М. Спіріна.

Використання ІКТ у процесі навчання ІМ висвітлено у працях О. Б. Бігич, Н. М. Майер, Л. І. Морської, Є.С. Полат, П. В. Сисоева, Дж. Белз (J. Belz), С. Міллс (S. Mills), Л. Лее (L. Lee). Проте, недостатньо обґрунтованою є структура і зміст ІКНС для професійної підготовки майбутніх викладачів ІМ.

Метою статті є визначення структури і змісту інформаційно-комунікаційного навчального середовища професійної підготовки майбутніх викладачів ІМ.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Навчання, зорганізоване в ІКНС, є абсолютно новою парадигмою освіти, яка спирається на функціональну ефективність ІКТ і формується на основі особливості культури учіння (e-learning culture), яка характеризується як з позиції студента (e-learner), так і з позиції викладача (e-teacher) [5, с. 257].

У процесі проектування ІКНС для професійної підготовки майбутніх викладачів ІМ особливого значення набуває обґрунтування визначення його структури, змісту та взаємозв'язку компонентів. Попри це, дослідники інформаційно-комунікаційних середовищ [6], [7], [8] вважають, що діяльність у ньому реалізується через *суб'єктів освітнього процесу* (у нашому випадку – майбутній викладач ІМ як суб'єкт учіння та викладач як суб'єкт опосередкованого навчання); *ресурси* (забезпечують навчально-пізнавальну діяльність студентів, дозволяють їм бути активними учасниками суб'єкт-об'єктної взаємодії з ними); *комунікації*, які реалізуються засобами ІКТ; *засоби керування процесом учіння* (самоконтроль студента за процесом і результатом учіння через зворотний зв'язок на основі ІКТ, самокорекція) та *процесом навчання* (опосередковане керівництво викладачем за процесом і результатом діяльності студентів, де керівництво розглядаємо, передусім, як оцінку реальної ситуації відповідності запропонованих завдань і результату їх виконання). Для ефективного перебігу навчально-пізнавальної діяльності студентів й контролю за її результатами доцільними є регулярні консультації з викладачем як у режимі on-line, так і в режимі off-line комунікації й можливості спілкування студентів між собою.

Кожна складова ІКНС має робити свій внесок у розвиток професійної компетентності майбутніх викладачів ІМ. З метою забезпечення цілісної системи формування і розвитку професійно компетентності майбутніх викладачів ІМ доцільно,

на наш погляд, створювати *електронні інформаційно-методичні пакети з дисциплін* на основі систем управління навчанням, зокрема Moodle.

Електронний інформаційно-методичний пакет з дисципліни – це комплекс електронних освітніх ресурсів, що призначений для забезпечення цілісної системи учіння студентів з дисципліни і спрямований на керування їхньою самостійною позааудиторною роботою, підвищення якості навчання, об'єктивності процесу контролю й оцінювання знань і результатів навчання, відкритості і доступності освітнього процесу.

Основними функціями *електронного інформаційно-методичного пакету з дисципліни* мають бути: дидактична, систематизуюча, інформаційна, організаційна, інтерактивна, теорміноорганізуюча, розвивальна, пізнавальна, виховна, контрольньо-оцінювальна.

Електронний інформаційно-методичний пакет з дисципліни може містити такі структурні компоненти:

– *організаційно-змістовий блок*: анотація дисципліни; передмова / пояснювальна записка (визначаються цілі, завдання, особливості вивчення дисципліни); структура навчальної дисципліни; порядок і графік відпрацювання студентами пропущених занять, графік консультацій викладача;

– *інструктивний блок*: вказівки, які містять інформацію про особливості роботи з діяльностями системи Moodle; рекомендації щодо роботи з текстами, аудіо- та відеоматеріалами тощо; методичні рекомендації щодо вибудовування індивідуальної траєкторії учіння студента в ІКНС (можливість одноразового / багаторазового виконання завдань, послідовність оволодіння навчальним матеріалом, послідовність виконання завдань);

– *теоретичний блок*, представлений у вигляді відеолекцій, інтелект-карт, мультимедійних презентацій, текстів лекцій з використанням мультимедійних і гіпертекстових засобів, списку рекомендованих інтернет-джерел для самостійного опрацювання, посилань на веб-ресурси, глосарію тлумачень основних понять тощо;

– *практичний блок*, може бути представлений у вигляді навчальних модулів, електронних кейсів, тем, планів практичних (семінарських) занять, завдань для самостійної роботи студентів (наразі студент може скористатися електронною поштою чи форумом для одержання пояснень чи допомоги від викладача), додаткових інформаційно-довідкових і/або навчально-методичних матеріалів, аудіо- та відеоматеріалів, індивідуальних завдань (кваліфікаційних, курсових та проектних робіт, рефератів з вимогами до їх оформлення в електронному вигляді та терміни виконання), методичних вказівок до виконання індивідуальних робіт тощо;

– *блок контролю*: система модульно-рейтингового оцінювання (з критеріями оцінювання кожного виду роботи студента, методикою підрахунку підсумкового рейтингового балу тощо); тести для самоконтролю результатів навчання студентів, наприклад для підготовки до модульної контрольної роботи; автоматизовані тести для організації модульного контролю результатів навчання студентів; перелік орієнтовних питань до підсумкового контролю з дисципліни (іспит, залік).

Результатом професійної підготовки майбутніх викладачів ІМ у ВЗО є професійна компетентність, вагомі складники якої – професійно орієнтована іншомовна комунікативна компетентність, методична й інноваційна компетентності.

Розвиток **професійно орієнтованої іншомовної комунікативної компетентності** в ІКНС передбачає створення цілісної системи навчально-методичних впливів на майбутнього викладача за умов самостійного оволодіння ним ІМ у межах дисципліни «Культура усного і писемного мовлення першої іноземної мови».

Структура ІКНС для іншомовної професійної підготовки представлена різноцільовими блоками, контент яких забезпечує майбутніх викладачів ІМ навчальною та довідковою інформацією, вправами і завданнями для розвитку професійно орієнтованої іншомовної комунікативної компетентності. Розглянемо детальніше.

Дидактичну регламентацію освітнього процесу забезпечують «Методичні рекомендації щодо самостійної роботи в ІКНС», які представлено в *інструктивному блоці*. Методичні рекомендації складаються з таких частин:

- 1) вказівки, які містять інформацію про особливості роботи з різними програмними модулями системи Moodle;
- 2) рекомендації щодо роботи з різними навчальними матеріалами (текстами, аудіо- та відеоматеріалами, тестовими завданнями);
- 3) методичні рекомендації щодо вибудовування індивідуальної траєкторії учіння майбутнього викладача ІМ в ІКНС (можливість одноразового / багаторазового виконання вправ і завдань, послідовність оволодіння навчальним матеріалом, послідовність виконання вправ і завдань, обмеження часу (за необхідності) на їх виконання тощо).

Навчальні програми з дисциплін, вважають дослідники, – це форми відображення змісту навчання, вони слугують зручним засобом структурування матеріалу і є дуже корисними як для викладача, так і для студентів [9, с. 215]. Багаторічний власний педагогічний досвід переконує, що усвідомлення студентами перспективи навчальних дій формує у них позитивну мотивацію, розвиває пізнавальні інтереси й мотиви. Тому важливим є забезпечення майбутніх викладачів ІМ узагальненими вимогами щодо рівня розвитку мовленнєвих умінь за результатами навчання у межах конкретної дисципліни відповідно до чинної програми. Відтак, зазначені вище вимоги, а також питання для здійснення різних форм підсумкового контролю (заліку, екзамену), зразки завдань (екзаменаційних білетів), критерії оцінювання доцільно представити в *інформаційному блоці*.

Навчальна діяльність студентів в ІКНС здійснюється з розробленими викладачем вправами і завданнями, зі спеціально відібраним і організованим навчальним матеріалом. Тому *навчальний блок* має модульну структуру, кількість модулів корелює з чинною програмою, у межах кожного модуля виокремлюються навчальні теми. Приступаючи до вивчення нової теми, майбутній викладач ІМ має ознайомитися з метою навчання, з вимогами щодо рівня розвитку мовленнєвих умінь за результатами її вивчення, з критеріями оцінювання аудиторної і самостійної роботи в позааудиторний час (зокрема в системі управління навчанням Moodle).

Ефективність самостійного оволодіння професійно орієнтованою іншомовною комунікативною компетентністю в умовах позааудиторної роботи залежить від структурування навчально-методичних матеріалів, які можна організовувати в «електронних кейсах». *Електронний кейс* – це електронний освітній ресурс, який містить комплект навчальних і довідкових матеріалів для поглиблення знань, формування й удосконалення мовленнєвих навичок і розвитку мовленнєвих умінь, забезпечує керування самостійною навчальною діяльністю студентів.

Електронний кейс складається з розділів, кожен із яких є окремим відносно незалежним його компонентом, який забезпечує майбутнього викладача ІМ необхідною і достатньою порцією навчальних і контрольних матеріалів для досягнення певної мети на відповідному етапі оволодіння професійно орієнтованою іншомовною комунікативною компетентністю.

Контент електронного кейсу обумовлюється особливостями розвитку мовленнєвих умінь у різних видах мовленнєвої діяльності. Тому розробляються

електронні кейси для розвитку вмінь аудіювання, читання, говоріння, письма (де інтегровано формуються лінгвосоціокультурна й навчально-стратегічна компетентності і відбувається взаємопов'язане оволодіння аспектами мови і видом мовленнєвої діяльності), вмінь перекладу. Вправи і завдання електронного кейсу підпорядковуються етапам розвитку мовленнєвих навичок і вмінь у тому чи іншому вигляді мовленнєвої діяльності, які визначено в методиці навчання ІМ. Також до структури і змісту електронного кейсу входять інформаційні й довідкові матеріали, які допоможуть майбутньому викладачу ІМ самостійно навчатися в позааудиторний час. А пояснювальна записка дозволить ознайомитися з особливостями роботи з навчальними та іншими його матеріалами. Наведемо приклади структури електронних кейсів.

Приклад 1

Структура електронного кейсу для навчання студентів іноземного ділового писемного спілкування

Пояснювальна записка.

Розділ 1. Навчально-довідковий матеріал (граматичний довідник, довідник з пунктуації, правила транслітерації українських імен та власних назв ІМ тощо).

Розділ 2. Типові фрази та словник.

Розділ 3. Підготовчий етап (вправи для формування вміння прогнозувати правила написання ділового листа та його структурно-композиційних елементів, для формулювання правил їх написання, для формування вмінь коректного використання структурно-композиційних елементів, для контролю засвоєння навчального матеріалу щодо основних правил укладання ділового листа; для вдосконалення орфографічних і пунктуаційних навичок, удосконалення лексичних і граматичних навичок читання та письма).

Розділ 4. Основний етап (вправи для розвитку вмінь вивчаючого читання, для формування вмінь побудови і написання тексту ділового листа, для контролю рівня розвитку вмінь читання і написання ділових листів).

Приклад 2

*Структура електронного кейсу для розвитку вмінь іноземного читання**

Пояснювальна записка.

Розділ 1. Вправи і завдання для розвитку вмінь ознайомлювального читання.

Довідкові матеріали (словник, лінгвосоціокультурний коментар тощо).

Розділ 2. Вправи і завдання для розвитку вмінь переглядового читання.

Довідкові матеріали.

Розділ 3. Вправи і завдання для розвитку вмінь вивчаючого читання.

Довідкові матеріали.

**Зауважимо, що залежно від виду читання варіюється мета його навчання, використовувані методи і засоби, розробляються комплекси вправ, спрямовані на розвиток відповідних комунікативних вмінь. Відтак і довідкові матеріали доцільно подавати у кожному розділі електронного кейсу. Аналогічну структуру має електронний кейс для розвитку мовленнєвих вмінь аудіювання.*

Навчальний і довідковий матеріал електронного кейсу має бути самодостатнім і доступним студенту. Самодостатність навчальних матеріалів електронного кейсу уможливило забезпечення належного тренування, яке реалізується у комплексах вправ і завдань для формування компетентностей у різних видах мовленнєвої діяльності; надання необхідної кількості довідкового матеріалу, що дає можливість студенту працювати самостійно, не потребуючи допомоги викладача і не звертаючись до інших довідкових джерел.

Структура і контент електронного кейсу для розвитку вмінь говоріння обумовлюється комунікативними ситуаціями, у межах яких майбутні викладачі ІМ

повинні вміти продукувати діалоги і монологи різних функціональних типів. Утім, розробляючи вправи і завдання електронних кейсів, викладач повинен пам'ятати про те, що в той час, коли для самоконтролю за рівнем розвитку рецептивних умінь студентів цілком вмотивованим і методично коректним є використання вибіркового тестів, то «у процесі самоконтролю вмінь говоріння контролюються окремі вміння, наприклад, складання діалогу з реплік; складання монологу відповідного типу з окремих частин; відновлення реплік у діалозі; вибір мовленнєвих дій, відповідно до комунікативних намірів тощо» [10, с. 100].

Завдяки дидактичним можливостям системи управління навчанням Moodle забезпечується багатоваріантність пред'явлення навчальної інформації, розроблення викладачем вправ і завдань з використанням різних модулів діяльності, багаторазове повторення навчального матеріалу, структурування контенту ЕОР, реалізація індивідуальних траєкторій учіння, конфіденційність навчання, створення й використання викладачем системи оцінювання в межах електронного кейсу, контроль в систематичності, активності та часу діяльності студентів із навчальними та іншими матеріалами. Після закінчення кожного модуля навчального блоку майбутній викладач ІМ знайомиться зі зразком модульної контрольної роботи, критеріями її оцінювання.

Запропонована структура ІКНС для практичної іншомовної підготовки є орієнтиром для викладача ІМ, який може вносити до нього інші інваріантні та варіативні компоненти.

Успішна реалізація вимог, які висувуються суспільством до сучасних викладачів ІМ у їхній професійно-методичній діяльності можлива лише за умови високого рівня розвитку їхньої методичної компетентності.

Методична компетентність майбутнього викладача ІМ як результат його методичної підготовки у ВЗО передбачає оволодіння низкою компетенцій та субкомпетенцій: методичною компетенцією у формуванні професійно орієнтованої іншомовної комунікативної компетентності, яка складається із субкомпетенцій у формуванні мовних (лексичної, граматичної, фонетичної, орфографічної) і субкомпетенцій у формуванні мовленнєвих (в аудіюванні, у говорінні (діалогічному і монологічному мовленні), читанні, письмі) її компонентів.

Розглянемо структуру ІКНС для формування методичної компетентності майбутніх викладачів ІМ у процесі самостійної роботи в позааудиторний час.

ІКНС для формування методичної компетентності у майбутніх викладачів ІМ – це штучно створені умови для їхньої професійно орієнтованої самостійної навчально-пізнавальної і науково-дослідницької діяльності за індивідуальною траєкторією учіння з використанням засобів навчання, комунікації та керування освітнім процесом.

Структура ІКНС для формування методичної компетентності обумовлюється різновидами навчально-пізнавальної діяльності (набуття методичних знань, формування / розвиток методичних умінь у процесі вивчення дисципліни «Теорія і практика навчання іноземних мов і культур у вищих закладах освіти, розвиток методичних умінь в умовах реального освітнього процесу в період педагогічної практики) і науково-дослідницької діяльності (написання диплома, розроблення авторської методики й підготовка до її апробації в період педагогічної практики, підготовка до захисту дипломної роботи) майбутніх викладачів ІМ.

Для розроблення навчально-методичних матеріалів з метою реалізації названих видів діяльності з формування у студентів методичної компетентності та їх презентації в ІКНС застосовано положення модульного навчання як «одного із шляхів реалізації особистісно орієнтованого педагогічного процесу» [11, с. 154–155]. Сутність модульного навчання, на думку П. А. Юцявичене, полягає в тому, що студент може самостійно працювати із запропонованою викладачем програмою, яка містить банк

інформації й методичні рекомендації для досягнення поставлених цілей [12, с. 10]. Дослідниця доводить, що модульне навчання уможлиблює індивідуалізацію а) темпу оволодіння навчальним матеріалом, б) контролю й самоконтролю, в) безпосередньої взаємодії викладача і студента. Основними характеристиками модульного навчання науковці [13, с. 116] вважають знання студентами цілей навчання, їх активне учіння та свободу вибору його темпу, варіативність способів пред'явлення навчальної інформації, поетапне оволодіння невеликими порціями навчального матеріалу, зворотний зв'язок.

Відомо, що в широкому значенні сутність модульного навчання у ВЗО полягає в тому, що зміст навчання структурується в автономні організаційно-методичні блоки – *модулі*, зміст і обсяг яких можуть варіюватися залежно від дидактичних цілей, профільної і рівневої диференціації студентів, їхніх побажань щодо індивідуальної траєкторії оволодіння навчальним матеріалом дисципліни. «Модуль» у контексті використання ІКТ навчального призначення тлумачиться як автономний, змістовно та функціонально повний освітній ресурс, призначений для вирішення відповідного навчального завдання [14]. І. В. Малафіїк зазначає, що модуль – це змістова одиниця інформації, вона є частиною цілого, яка робить певний внесок у формування цього цілого і виконує певну функцію в його конструюванні, де ціле – завжди система, а тому модуль – це елемент системи певного рівня ієрархії [15, с. 361]. Виходячи з цього, якщо за ціле визначити систему формування методичної компетентності у процесі професійно орієнтованої самостійної навчально-пізнавальної і науково-дослідницької діяльності майбутніх викладачів ІМ в ІКНС, то її складовими є окремі модулі, навчально-методичні матеріали яких уможлиблюють реалізацію проміжних цілей згаданих видів діяльності для досягнення кінцевої мети – оволодіння методичною компетентністю. Отже, *модуль ІКНС* – це окремий відносно незалежний логічно завершений ЕОР, який забезпечує майбутніх викладачів ІМ необхідними і достатніми навчально-методичними і контрольними матеріалами для поетапного формування методичної компетентності.

Кожен модуль ІКНС робить свій внесок у формування методичної компетентності майбутніх викладачів ІМ, тому виконує свою, тільки йому притаманну, функцію для досягнення кінцевої мети. З огляду на поетапне набуття методичних знань, оволодіння методичними вміннями для досягнення проміжних цілей у формуванні методичної компетентності, особливості навчально-пізнавальної і науково-дослідницької діяльності майбутніх викладачів ІМ, модуль ІКНС поділяється на теми.

Унаочнимо структуру ІКНС для формування методичної компетентності майбутніх викладачів ІМ у процесі професійно орієнтованої самостійної навчально-пізнавальної і науково-дослідницької діяльності:

Модуль 1. Методика формування мовних компонентів професійно орієнтованої іншомовної комунікативної компетентності.

Тема 1.1. Методика формування професійно орієнтованої іншомовної фонетичної компетентності.

Тема 1.2. Методика формування професійно орієнтованої іншомовної лексичної компетентності.

Тема 1.3. Методика формування професійно орієнтованої іншомовної граматичної компетентності.

Тема 1.4. Методика формування професійно орієнтованої іншомовної орфографічної компетентності.

Модуль 2. Методика формування мовленнєвих компонентів професійно орієнтованої іншомовної комунікативної компетентності.

Тема 2.1. Методика формування професійно орієнтованої іншомовної компетентності в аудіюванні.

Тема 2.2. Методика формування професійно орієнтованої іншомовної компетентності в читанні.

Тема 2.3. Методика формування професійно орієнтованої іншомовної компетентності в говорінні.

Тема 2.4. Методика формування професійно орієнтованої іншомовної компетентності в письмі.

Модуль 3. Педагогічна практика з іноземної мови.

Тема 3.1. Підготовка до практичних занять з іноземної мови.

Тема 3.2. Методика організації позааудиторної роботи з іноземної мови.

Модуль 4. Дипломна робота з методики навчання іноземних мов у вищих закладах освіти.

Поділяємо думку дослідників, які зазначають, що модуль у дистанційному навчанні (у нашому випадку йдеться про оволодіння майбутніми викладачами ІМ методичною компетентністю незалежно від викладача й один від одного в просторі та часі) повинен бути невеликим за обсягом, неперевантаженим інформацією, оскільки це може суттєво знизити мотивацію до навчання [16, с. 320]. Тому кожен модуль ІКНС для формування методичної компетентності майбутніх викладачів ІМ містить необхідний і достатній навчально-методичний і контрольний матеріали для поетапного набуття студентами методичних знань, формування і розвитку методичних умінь представлений інформаційними (теоретичні матеріали), навчально-довідковими і діяльними ресурсами (завдання, навчально-методичні задачі, засоби самоконтролю та контролю). Представимо зміст модулів ІКНС та їх навчально-методичних компонентів (див. табл. 1).

Таблиця 1

Зміст модулів інформаційно-комунікаційного навчального середовища та їх навчально-методичних компонентів

Тематика модулів	Навчально-методичні компоненти
Модуль 1. Формування мовних компонентів ПОІКК	Вступний тест з метою самооцінки студентом рівня володіння методичними знаннями з відповідної теми.
Модуль 2. Формування мовленнєвих компонентів ПОІКК	Вимоги до рівня методичних знань і вмінь у межах кожної теми. Теоретичний і навчально-довідковий матеріал. Завдання для набуття методичних знань, навчально-методичні задачі для формування й розвитку методичних умінь
Модуль 3. Педагогічна практика з іноземної мови	Інтернет-ресурси для підготовки до практичних занять. Чинні документи Ради Європи для організації навчання іноземних мов. Рекомендації щодо планування практичного заняття. Схема самоаналізу розробленого плану-конспекту практичного заняття. Схема самоаналізу проведеного практичного заняття. Теоретичний і навчально-довідковий матеріал. Завдання для набуття методичних знань, навчально-методичні задачі для формування методичних умінь організації позааудиторної роботи. Навчально-довідковий матеріал

Модуль 4. Дипломна робота з методики навчання іноземних мов у вищих закладах освіти	Етапи підготовки магістерської роботи і завдання для виконання на кожному з етапів. Завдання для набуття дослідницьких знань, формування / вдосконалення дослідницьких навичок і вмінь. Структура магістерської роботи і вимоги до її оформлення. Приклади оформлення списку використаних джерел. Критерії оцінювання дипломної роботи
--	--

Умовні позначення до табл. 1: ПОІКК – професійно орієнтована іношомовна комунікативна компетентність

Спеціально спроектовані ІКНС для формування професійно орієнтованої іношомовної комунікативної компетентності і методичної компетентності уможливають підготовку майбутніх викладачів ІМ – інформаційно компетентних фахівців – до ефективного, системного і комплексного використання ІКТ в особистій професійній педагогічній діяльності.

Результатом реалізації Національної стратегії розвитку освіти передбачено підготовку й виховання педагогічних кадрів на засадах безальтернативності інноваційних підходів до організації навчання і вдосконалення підсистем освіти, людиноцентризму, власного безперервного професійного і творчого зростання [17]. Метою такої підготовки має стати формування нового, найперспективнішого і затребуваного на ринку праці соціального типу педагогічного працівника з високим рівнем розвитку інноваційної компетентності – учителя інноваційної орієнтації.

Інноваційна компетентність майбутнього викладача – це динамічне поєднання мотивів, знань, умінь, навичок, розуміння, здатностей, певного досвіду й особистісних якостей, що забезпечують ефективне здійснення інноваційної педагогічної діяльності від проектування освітніх інновацій до їх упровадження.

Розвиток інноваційної компетентності в ІКНС ВЗО передбачає створення критично-креативної моделі інноваційної парадигми [4], що передбачає зміну ролей учасників освітнього процесу: на студентів перекладається відповідальність за їхнє навчання, а викладачі створюють для них активне навчальне середовище, яке має формувати їхнє творче ставлення до навчання, рефлексивні вміння і вміння порівнювати, аналізувати, систематизувати, узагальнювати та використовувати інформацію у професійній діяльності, створює відповідні умови для їхнього самонавчання і самовдосконалення.

Тому перед системою професійної педагогічної підготовки майбутніх викладачів ІМ стоять завдання не лише мовної, методичної, психологічної та педагогічної підготовки, а й підготовки до навчально-дослідницької діяльності в ІКНС, що базується на сучасних інноваційних ІКТ.

На думку Л.О. Петриченко інноваційна компетентність учителя – це сукупність певних мета-компетенцій, до яких вона відносить: інформаційно-гностичну компетентність – обсяг світоглядних, психолого-педагогічних, науково-методичних знань для здійснення інноваційної діяльності, а також здатність для їх набуття; інтелектуально-творчу компетентність – володіння комплексом інтелектуально-логічних (аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення, конкретизація), а також інтелектуально-евристичних умінь (аналогія, фантазія, гнучкість, критичне мислення); навички педагогічної імпровізації; регулятивну компетентність – цілепокладання та планування; мобілізація та стійка активність; оцінювання результатів діяльності; рефлексія; організаційно-комунікативну компетентність – емоційна стійкість; здатність до нестандартного, творчого вирішення завдань у процесі педагогічного спілкування; уміння встановлювати психологічний контакт; дієво-творчу

компетентність – проєктивні, прогностичні, предметно-методичні, організаторські й експертні вміння й навички [18, с. 35–36].

На наш погляд, створення для майбутніх викладачів ІМ комплексу взаємопов'язаних умов (організаційних, соціально-культурних, педагогічних, предметних, навчально-виховних, комунікативних, технологічних), які забезпечують розвиток інноваційної компетентності у процесі навчально-дослідницької діяльності в ІКНС, є важливим завданням сучасного ВЗО.

Структура ІКНС для розвитку інноваційної компетентності майбутнього викладача ІМ обумовлюється різновидами їхньої навчально-пізнавальної діяльності у ВЗО – теоретико-практична підготовка з дисциплін «Актуальні проблеми сучасної педагогіки вищої школи», «Інноваційні підходи до навчання ІМ», «Сучасні технології навчання ІМ» та ін.; оволодіння методами пошуку інформації в мережі Інтернет; проєктування електронних освітніх ресурсів для навчання ІМ; оформлення дипломних робіт як багаторівневого документа певної структури з використанням системи MS Office; виконання завдань у процесі самостійної роботи з використанням ресурсів і діяльностей системи управління навчанням Moodle тощо.

Зміст кожної з дисциплін у робочих навчальних програмах представлений навчальними модулями і темами. Майбутній викладач ІМ підвищує свій рівень інноваційної компетентності як у процесі роботи з електронним інформаційно-методичним пакетом з дисципліни, розміщеним у середовищі системи Moodle, так і вивчаючи дисципліни, зміст яких відтворює основні найсучасніші технології навчання ІМ. У таблиці 2 представлено зміст двох тем навчального модуля дисципліни «Актуальні проблеми сучасної педагогіки вищої школи» і складові інноваційної компетентності, розвиток яких передбачено у процесі їх вивчення студентами.

Таблиця 2

**Складові інноваційної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов,
розвиток яких передбачається у процесі вивчення двох тем дисципліни
«Актуальні проблеми сучасної педагогіки вищої школи»**

Назва модуля / теми	Складові інноваційної компетентності
Модуль 1. Сучасні інноваційні технології викладання іноземних мов у вищій школі	
Тема 1. Проблеми впровадження сучасних інноваційних технологій у вищій школі	<p>Знання традиційних та інноваційних технологій навчання іноземних мов у вищій школі.</p> <p>Знання основних напрямів використання інноваційних технологій у вищій школі, зокрема у навчанні іноземних мов.</p> <p>Поінформованість про інноваційні технології навчання, володіння їх змістом і методикою використання у навчанні іноземних мов.</p> <p>Здатність використовувати інновації в освітній діяльності, особиста переконаність у необхідності застосування інноваційних технологій у навчанні іноземних мов.</p>

<p>Тема 2. Використання хмарних технологій у викладанні іноземних мов у вищій школі.</p>	<p>Знання найпоширеніших моделей надання послуг за допомогою хмарних сервісів і сховищ, їх сутність, характерні ознаки, переваги і недоліки.</p> <p>Уміння оперувати основними поняттями хмарних технологій, аналізувати, відбирати і використовувати їх для організації освітнього процесу у вищій школі.</p> <p>Здатність використовувати комплекс сервісів Google, зокрема Google-disk, Google Apps та ін. в освітньому процесі вищої школи.</p> <p>Здатність використовувати систему Microsoft Office 365 у викладанні іноземних мов у вищій школі</p>
--	--

5. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Сучасний етап модернізації професійної підготовки здобувачів вищої освіти, майбутніх викладачів ІМ, характеризується динамічними інноваційними перетвореннями, впровадженням нових освітньо-професійних програм на засадах особистісно діяльній парадигми освіти, що вимагає використання інноваційних освітніх стандартів у змісті та методах навчання, створення потужної інформаційної інфраструктури закладу освіти, підвищення ролі самостійної діяльності студентів, у позааудиторний час зокрема. Одним із шляхів забезпечення результатів такого навчання є проектування ІКНС (наприклад, у системі управління навчанням Moodle) для формування професійно орієнтованої іншомовної комунікативної компетентності, методичної та інноваційної компетентностей як основних складників професійної компетентності майбутнього викладача ІМ. Структура і зміст ІКНС для формування кожного складника професійної компетентності детермінується вимогами чинних програм з навчальних дисциплін, змістом навчання, різновидами діяльності здобувачів вищої освіти для досягнення як проміжних, так і кінцевих результатів освітньої діяльності студентів.

Структура ІКНС для *іншомовної професійної підготовки* представлена різноцільовими блоками (інструктивний, інформаційний, навчальний), контент яких забезпечує майбутнього викладача ІМ навчальною та довідковою інформацією, вправами і завданнями для розвитку професійно орієнтованої іншомовної комунікативної компетентності. Структура ІКНС для *формування методичної компетентності* складається з низки модулів, зміст навчально-методичних компонентів яких обумовлюється різновидами навчально-пізнавальної і науково-дослідницької діяльності майбутніх викладачів ІМ. Структура ІКНС для *розвитку інноваційної компетентності* майбутніх викладачів ІМ детермінована специфікою теоретико-практичної підготовки у межах низки спеціальних дисциплін навчального плану.

Перспективними напрямками подальших розвідок є обґрунтування концептуальних основ, визначення організаційно-педагогічних умов і створення моделі проектування ІКНС для формування і розвитку професійної компетентності майбутнього викладача ІМ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Ю. В. Триус, та І. В. Герасименко, та В. М. Франчук, *Система електронного навчання ВНЗ на базі MOODLE*. Черкаси, Україна: ЧДТУ, 2012.
- [2] М. М. Ниматулаев, "Проектирование современной информационной образовательной среды на основе возможностей веб-технологий", *Стандарты и мониторинг в образовании*, № 3, с. 27-29, 2012.
- [3] В. Ю. Биков, та В. В. Лапінський, "Методологічні та методичні основи створення і використання електронних засобів навчального призначення", *Комп'ютер у школі та сім'ї*, №2(98), с. 3-6, 2012.
- [4] Moodle for Language Teaching. A community for collaboration on language teaching and learning [Online]. <https://moodle.org/course/view.php?id=31>. Accessed on: November 14, 2017.
- [5] И. Н. Розина, "Педагогическая компьютерно-опосредованная коммуникация как прикладная область коммутативных исследований", *Educational Technology & Society*, № 8 (2), с. 257-264, 2005.
- [6] В. П. Дронов, "Информационно-образовательная среда XXI века", *Вестник образования*, № 15, с. 44-52, 2009.
- [7] С. В. Зенкина, "Педагогические основы ориентации информационно-коммуникационной среды на новые образовательные результаты", дис. докт. пед. наук, Ин-т содержания и методов обучения РАО, Москва, 2007.
- [8] М. В. Лапенко, "Научно-педагогические основания создания и использования электронных образовательных ресурсов информационной среды дистанционного обучения (на примере подготовки учителей)", дис. докт. пед. наук, Ин-т информатизации образования РАО, Москва, 2014.
- [9] В. И. Солдаткин и др., *Преподавание в сети Интернет*, Москва, Россия: Высшая школа, 2003.
- [10] Н. Ф. Бориско, *Концепция учебно-методического комплекса для практической языковой подготовки учителей неметкого языка (на материале интенсивного обучения)*. Киев, Украина: Изд. центр КГЛУ, 1999.
- [11] А. В. Кобышева, *Организация самостоятельной работы учащихся по иностранному языку*. Санкт-Петербург, Россия: КАРО, Минск, Беларусь: Издательство «Четыре четверти», 2005.
- [12] П. А. Юцявичене, *Теория и практика модульного обучения*. Каунас, Литва: Швиеса, 1989.
- [13] А. А. Шеин, и Н. И. Привалов, и А. П. Иващенко, "Модульный принцип обучения в системе образовательного процесса", *Успехи современного естествознания*, № 12, с. 115-118, 2013.
- [14] Л. И. Агафонова, "Некоторые вопросы использования корпусных технологий как фактора повышения качества обучения иностранным языкам", *Известия РГПУ им. А.И. Герцена*, № 87, с. 80-88, 2009.
- [15] І. В. Малафійк, *Дидактика*. Київ, Україна: Кондор, 2005.
- [16] Е. С. Полат, и М. Ю. Бухаркина, и М. В. Моисеева, *Теория и практика дистанционного обучения*. Москва, Россия: Академия, 2004.
- [17] Національна доктрина розвитку освіти [Електронний ресурс]. Доступно: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>. Дата звернення: Лист. 14, 2017.
- [18] Л. О. Петриченко, "Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до інноваційної діяльності в позааудиторній роботі", дис.. канд. пед. наук, Харківський нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, Харків, 2007.

Матеріал надійшов до редакції 19.11.17р.

СТРУКТУРА И СОДЕРЖАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННОЙ УЧЕБНОЙ СРЕДЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ

Майер Наталия Васильевна

доктор педагогических наук, доцент, профессор кафедры методики преподавания иностранных языков и информационно-коммуникационных технологий

Киевский национальный лингвистический университет, г. Киев, Украина

ORCID ID 0000-0001-7074-8135

teacher123@ukr.net

Коваль Тамара Ивановна

доктор педагогических наук, профессор,
начальник Центра информационно-коммуникационных технологий, профессор кафедры методики преподавания иностранных языков и информационно-коммуникационных технологий
Киевский национальный лингвистический университет, г. Киев, Украина
ORCID ID 0000-0003-3401-8754
tikoval11@gmail.com

Аннотация. В статье обоснована и представлена структура и содержание информационно-коммуникационного учебной среды для формирования важных составляющих профессиональной компетентности будущего преподавателя иностранных языков – профессионально ориентированной иноязычной коммуникативной компетентности, методической и инновационной компетентностей. Учитывая технические и дидактические возможности системы управления обучением Moodle определена целесообразность ее использования для проектирования информационно-коммуникационной учебной среды профессиональной подготовки будущего преподавателя иностранных языков. Представлена структура электронного информационно-методического пакета по дисциплине как комплекса электронных образовательных ресурсов, объединенных в учебные модули, электронные кейсы, темы, которые предназначены для обеспечения целостной системы учения будущих преподавателей иностранных языков для развития профессиональной компетентности в процессе самостоятельной внеаудиторной работы.

Ключевые слова: иностранный язык; информационно-коммуникационная учебная среда; профессиональная компетентность; будущий преподаватель иностранных языков.

**STRUCTURE AND CONTENT OF INFORMATION AND COMMUNICATION
EDUCATIONAL ENVIRONMENT PROFESSIONAL PREPARATION OF FUTURE
FOREIGN LANGUAGES TEACHERS**

Nataliia V. Maiier

Doctor of Pedagogy, Associate Professor, Professor of the Department of Foreign Language Teaching Methodology, and Information and Communication Technologies
Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine
ORCID ID 0000-0001-7074-8135
teacher123@ukr.net

Tamara I. Koval

Doctor of Pedagogy, professor,
Chief of the Center for Information and Communication Technologies, Professor of the Department of Foreign Language Teaching Methodology, and Information and Communication Technologies
Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine
ORCID ID 0000-0003-3401-8754
tikoval11@gmail.com

Abstract. The article substantiates and presents the structure and content of the information and communication learning environment for the formation of important components of the professional competence of the future teacher of foreign languages – a professionally oriented communicative competence other than language, methodical and innovative competencies. Taking into account the technical and didactic capabilities of the Moodle education management system, it is determined that it should be used to design the information and communication learning environment for the professional training of the future foreign language teacher. The structure of the electronic informational and methodological package for the discipline as a complex of electronic educational resources, combined into training modules, electronic cases, topics designed to provide a comprehensive system of teaching of future teachers of foreign languages for the development of professional competence in the process of independent out-of-class work is presented.

Key words: foreign language; information and communication educational environment; professional competence; future teacher of foreign languages.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Yu. V. Trius, and I. V. Gerasimenko, and V. M. Franchuk, *The system of electronic education of higher educational institutions on the basis of MOODLE*. Cherkasi, Ukraine: ChSTU, 2012. (in Ukrainian)
- [2] M. M. Nimatulaev, "Designing a modern information educational environment based on the capabilities of webtechnologies", *Standarty i monitoring v obrazovanii*, № 3, p. 27-29, 2012. (in Russian)
- [3] V. Yu. Bykov, and V. V. Lapins'kyi, "Methodological and methodical basis for the creation and use of electronic teaching aids", *Komp'yuter u shkoli ta sim'yi*, №2(98), p. 3-6, 2012. (in Ukrainian)
- [4] Moodle for Language Teaching. A community for collaboration on language teaching and learning . [Online]. Available: <https://moodle.org/course/view.php?id=31>. Accessed on: November 14, 2017. (in English)
- [5] I. N. Rozina, "Pedagogical computer-mediated communication as an applied area of commutative research", *Educational Technology & Society*, № 8 (2), p. 257-264, 2005. (in Russian)
- [6] V. P. Dronov, "Information and educational environment of the XXI century", *Vestnik obrazovaniya*, № 15, p. 44-52, 2009. (in Russian)
- [7] S. V. Zenkina, "Pedagogical bases of orientation of the information and communication environment on new educational results", M. S. thesis, Institute of content and teaching methods of the Russian Academy of Education, Moscow, 2007. (in Russian)
- [8] M. V. Lapenok, "Scientific and pedagogical grounds for the creation and use of electronic educational resources of the information environment of distance learning (on the example of teacher training)", M. S. thesis, Institute of Informatization of Education of the Russian Academy of Education, Moscow, 2014. (in Russian)
- [9] V. I. Soldatkinandal., *Teaching on the Internet*, Moscow, Russia: Vysshayashkola, 2003. (in Russian)
- [10] N. F. Borisko, *The concept of an educational and methodical complex for practical language training of teachers of the German language (on the basis of intensive teaching)*. Kyiv, Ukraine: Izd. tsentr KGLU, 1999. (in Russian)
- [11] A. V. Konyisheva, *Organization of independent work of students in a foreign language*. St. Petersburg, Russia: KARO, Minsk, Belarus: Izdatelstvo «Chetyre chetverti», 2005. (in Russian)
- [12] P. A. Yutsyavichene, *Theory and practice of modular training*. Kaunas, Lithuania: Shviesa, 1989. (in Russian)
- [13] A. A. Shein, and N. I. Privalov, and A. P. Ivaschenko, "Modular teaching principle in the educational process system", *Uspehi sovremennogo estestvoznaniya*, № 12, c. 115-118, 2013. (in Russian)
- [14] L. I. Agafonova, "Some issues of using hulltechnologies as a factor in improving the quality of teaching foreign languages", *Izvestiya RGPU im. A.I. Gertsena*, № 87, c. 80-88, 2009. (in Russian)
- [15] I. V. Malafiyik, *Didactics*. Kyiv, Ukraine: Kondor, 2005. (in Ukrainian)
- [16] E. S. Polat, and M. Yu. Buharkina, and M. V. Moiseeva, *Theory and practice of distance learning*. Moscow, Russia: Akademiya, 2004. (in Russian)
- [17] National Doctrine of Education Development [online]. Available: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>. Accessed on: November 14, 2017. (in Ukrainian)
- [18] L. O. Petrychenko, "Preparation of the future primary school teacher for innovative activities in out-of-class work", M. S. thesis, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, 2007. (in Ukrainian)

